

Marko Golja

... dokler vaju smrt
ne združi ...

»Spiš?«

»Spim.«

»Ne, ne spiš.«

»Ne, ne spim.«

Toliko o njem: že ko je prvič rekel, da spi, je vedel, da je navaden lažnivec, da je tudi ta drobna laž, ne prva, laž preveč, pa tudi, da ona ve in da mu verjetno nekako odpušča, pa tudi, da ji njegova igrlica ni v veselje in da bo zagotovo vztrajala. Tako je, če dva živita skupaj dolgo, kar pomnita, skoraj od rojstva in do konca. Zavzdihnil je, ona je nadaljevala:

»Nekaj sva se odločila.«

»Nekaj sva se odločila,« ji je pritrdil.

»Jih imaš?«

»Imam.«

On ni vprašal, kaj če ima, ona ne, kje jih je dobil. Nočni pogovor očitno ni bil prvi, morda je bil eden izmed mnogih, ki so pripomogli k njenemu miru in njegovemu nemiru, morda celo strahu, ki se je kazal tudi tako, da se je poskušal izogniti pogovoru. Tako je ona ležala mirno, na sredi postelje, na sredi svoje postelje, on na njenem robu, na njeni postelji. Ga je žulil rob postelje, se je bal, da bo padel z nje, je zato dihal manj umirjeno kot ona, ki je ležala spokojno kot prava apoteoza miru na Zemlji? Kaj je bil potem on s tem svojim nemiro, pekočo zavestjo, ki ga je žgala in silila v sunkovite

vdihe in v plitvo dihanje? Previdno se je nasmehnil in ona, kot da bi čutila njegov nasmešek, se mu je nevidno pridružila.

Nekoč davno bi ga vprašala, ali se je nasmehnil, pozneje bi ga vprašala, zakaj se je nasmehnil, še pozneje, kaj je bilo smešnega v tem in tem, da si se nasmehnil, zdaj je samo vdihnila in počakala, da ji je povedel sam. Njuni pogovori so vse bolj spominjali na dihanje, na vdih, izdih, vdih, izdih, na urejeni ritem, ki ga je zadnje tedne in dni zmotilo samo tisto.

Zmotilo? Ja, nekako je spremenilo življenje, kolikor ga je še ostalo pred njima, vsak trenutek bolj in bolj. Ko sta se prvič pogovarjala o tistem, sta med pogovorom precej molčala. Prvi pogovor je začela ona, kot je bilo v njunem življenju skoraj običajno. Začela ga je previdno in že zato je takoj zaslutil, da to ne bo običajen pogovor. Oj, ne, ni bil običajen pogovor. Takrat je ona govorila več, kot je govoril on v celem mesecu. Toda naj je še toliko govorila, je tudi precej molčala. Dostikrat je začela stavek s Se spomniš, nato pa nadaljevala in povedala, večkrat, tako in drugače, da je tudi on, ki je nerad in težko poslušal druge, razumel, kaj mu je želela povedati: da je bila srečna, ko mu je postavila kosilo na mizo in je on jedel tako, da je pozabil na vse, na uradne dopise, prošnje, navodila, okrožnice, na vse, ob koncu pa jo pogledal, kot da ne obstaja na vsem svetu nič drugega kot ona in tisti trenutek. V tistih trenutkih se je čas ustavil in je stal in stal, njegov molk, zadovoljen in sit, je izražal njegovo hvaležnost. Besed mu je kar zmanjkalo, smešno, pa z besedami se je preživljal. Toda tišina med njunim prvim pogovorom o tistem je bila drugačna kot tišina, v katero sta se umaknila po kosilu. Tista tišina, njeni premolki in njegovo tuhtanje, njegov spuščeni pogled, ki ga je kradoma dvignil tu in tam, ter njen pogled, ki je krepil njene besede, tišina, ki je bila nekako zgovorna, ki ni ničesar zamolčala, skrila, ne, ampak je prej podčrtala vsako besedo, izrečeno in zamolčano. On jo je poslušal in se zavedal, da govori, kar je dolgo nosila v sebi. Nikoli, nikoli mu ni namignila, da nosi v sebi take misli. Da tako razmišlja. Seveda, slutil je, da je najverjetneje mislila, da če bi začela po koščkih, da bi jo morda poslušal, predvsem pa prekinjal, ji pojasnjeval in ugovarjal, jo tolažil in hrabil, to je znal, ja, to je delal iz dneva v dan. Zato je čakala, da se ji je vse razjasnilo, da je imela jasen in nedvoumen odgovor na vsak njegov argument, pomisel, dvom in strah. Zato je govorila, kot ni on nikoli govoril. Govorila je iz sebe, to, kar je dojela v tihih in dolgih trenutkih, ko je on spal, ko je bral in pisal, ko se je preoblačil, preden je šel ven, in ko je po vrnitvi domov počival. Ja, govorila je tako, da ji preprosto ni mogel ugovarjati. To je vedela ona, zelo kmalu pa tudi on. Zato jo je poslušal kot že dolgo ne, morda kot nikoli.

Medtem ko je govorila, kot je govorila, počasi, skoraj neslišno, šepetaje, kot da bi jo bilo strah, da bi jo in ju kdo slišal, kot da bi se bala, da bi lahko njen glas potoval čez pokrajino in do oblakov, je mirovala s celim telesom, še z rokami ni krilila kot običajno, ne, govorila je, kot da je njeno telo, polno in vendar drobno, vsak dan bolj, zgolj posoda, posodica, iz katere prihaja glas, ne njen glas, ampak glas ... ne takrat in ne pozneje ni našel prispodobe, ki bi ji prikimal. Glas, ki prihaja iz večnosti in napoveduje potovanje v večnost, glas večnosti, je nekoč poskusil. Tako govori življenje, ki je vsak dan manj življenje in lahko zato izgubi vse manj in manj, na koncu skoraj nič in vse, toda hkrati iz te neslišnosti, miline govori tudi previdnost, zavest, da lahko vsaki nenadni gesti, izbruhu sledi utrujenost, izčrpanje, nemoč. Zato je svojo govorico telesa prililil njeni.

Ko je govorila tiho in mirno, je tako morda govorila tudi zaradi bolečin. Vedel je, da jo boli. Nekajkrat jo je vprašal, ona pa je ob tem zamižala in skrila bolečino pred njim. Bil je z njo, ob njej, vendar ne povsem. Kot da bi bili trije. Kako te boli, je vprašal, ona pa je položila roko na njegovo in ga tako ustavila. Seveda bi z lahkoto dvignil njeno roko, toda tega ni nikoli storil – kot da bi se bal, da bi bil z osvoboditvijo svoje roke, z vztrajanjem pri vprašanju ali z vrtanjem vanjo do nje nekako nasilen namesto ljubeč, nežen, mil. Tako se je k vprašanju tu in tam vrnil, ona pa se je vsakič znova zaprla kot školjka.

Ko se je nekoč, ko je skoraj kot senca hodila po kuhinji, spozabil, se ni mogel premagati. Kot da bi ga želela kaznovati, ga je prosila, naj prinese domov kako dobro primorsko rdeče vino, da ima dovolj domače žlobudre, ki sta jo dobivala od vaščanov. Seveda mu je bilo nekoliko nerodno, da gre od hiše do trgovine ter nato nazaj z buteljko refoška, malce je godrnjal, da to res ne gre, minute pozneje pa je imel slab občutek, da ga vsi vaščani vidijo in vsi mimoidoči gledajo, kaj nosi v vrečki, toda vsak korak navkreber je bil lažji, in ko je prišel na vrh klanca, se je počutil dobro, da ji je ustregel. Pozneje, v kuhinji, pri kosilu, je previdno odčepil buteljko. Saj bi znala tudi ona, saj je bila še dovolj močna, je mislil, toda naenkrat sta si delila tudi kuhinjo. Skupaj sta lupila krompir; njeni olupki so bili tanki, njegovi debeli, njeni krompirji so ostali krompirji, njegovi so postali krompirčki, ki so jo večkrat nasmejali in ki jih je pozneje prav ljubko nabadala na vilico, za grižljajček.

Bilo je čudno: v dneh, ko sta več molčala in bolj previdno govorila, sta se večkrat smejala kot kadar koli poprej. Njen nasmešek je bil v teh dneh nežen kot vsaka njena gesta. In tudi on se je smejal nekako sramežljivo, nič več se ni krohtal, kot da bi ga bilo strah, da bi jo z glasnim smehom

preveč stresel, prestrašil. Ali pa se je morda bal, da bi s svojim krohotom preglasil kaj, kar bi rekla? Tako je ona nekako lebdela, kot da se počasi umika, on pa je po hiši hodil po prstih, previdno je zapiral vrata, počasi potegnil stol od mize in še počasneje sedel nanj, radijskih poročil ob sedmih zjutraj ni več poslušal in televizijskih ob sedmih zvečer ni več gledal, časnik je listal počasi, previdno, kot da si ogleduje kako inkunabulo, meso oziroma koščke mesa je rezal počasi, na drobcena vlakna, solato je žvečil dolgo, drobcene grižljaje sta pospremila z drobnimi požirki. Po kosilu nista pospravila posode, ampak sta se umaknila v dnevno sobo. Tam sta vsake toliko kakšno rekla:

»Hvala za kosilo.«

»Veš da ...«

»Tako dobro kuhaš.«

»Zate ...«

Popoldansko kavo je ovohaval, kot da jo bo posrkal z ovohavanjem in ne s srkanjem, ob kavi od običajnih šestih piškotov ni pojedel niti treh, niti dveh, ne, prelomil je piškot in polovičko pustil za naslednjič, na koncu pa je s krožnička s tresočimi prsti pobral redke drobtine in jih previdno snedel. V tistih dneh je začel pomivati posodo. Prej nikoli ni imel časa, zdaj pa ga je naenkrat našel. Med pomivanjem se je večkrat zamislil, kako čudno je to, da prej za nekatere reči ni našel ne časa ne besed, zdaj pa je naenkrat to poskušal nadoknaditi:

»Lepo mi je s tabo.«

»Hvala ti za vse.«

»Ti si moje življenje.«

»Srečen sem, da sem te spoznal.«

Njegove besede so bile nekako odveč. Res se je verjetno ob njih nasmehnila, toda morda se je nasmehnila zato, ker je vedela, da je prestrašen, da ne ve prav, kaj naj naredi, da ni prepričan, da se je pravilno odločil, da jo morda poskuša odvrniti od njene odločitve. Zato so bile njegove besede odveč. On je še kar nekaj govoril, ona je vse hitreje zapuščala obrise znanega sveta. Dnevna rutina je bila preteklost, vstajala je ob različnih urah, pogosto je poležala v postelji. Njena soba je bila kamra, takšna pač, kot pritiče ženski njenega položaja. Samo da je vstopil v njeno kamro, se je počutil manjšega. Ja, videti je bilo, kot da trpi on in ne ona, čeprav je bil njegov korak še kar trden, ona pa mu je z nežno gesto pokazala, naj sede na rob postelje. Včasih je bilo videti, da slabše, kot se je počutila, bolj je on lezel vase, v njej pa se je dramila neka nenavadna življenjska energija. On je bil videti kot kup nesreče, vsak dan večji, ona je svojo čašo refoška popila skoraj uživaško.

V takih trenutkih ni govorila o tistem, ampak mu je celo nekoliko nagajala. Nežno je obujala spomine na njuno prvo srečanje, kako sta se spogledala in gledala, da ji je bilo že kar neprijetno, da sta imela srečo, da je bila z njo takrat samo stara Kranjčeva, ki je bila gluha in polslepa ter jo je nenehno hvalila z istimi besedami, da je pridna in delovna in da zna dobro kuhati. Seveda takrat ni znala dobro kuhati, zato je potrebovala leta, počasi se je učila, listala je zamaščeno kuharico, ki jo je našla na polici, počasi pa sta se tudi spoznavala. On je bil neokreten, da joj, da se zmerom znova nasmehne v sebi, ko se spomni. Le da ko se spomni tokrat, to tudi pove:

- »Se spomniš, kako si iskal ...«
- »Nisi vedel, kam ...«
- »Kar nekam si rinil ...«
- »Prestrašil si me ...«
- »Potem sem ti pomagala ...«
- »Drugič je bilo že lažje ...«

Take mu je včeraj rekla, take. Če bi kaj takega začela nekoč prej – ne, sploh si ne more predstavljati, da bi nekoč tako govorila –, bi jo zelo verjetno zaustavil. Tako pa ... Seveda se je spomnil, kako jo je s kazalcem odkrival, kako je ob njegovem trmastem poskusu vrisknila. Ej, kako je poskušal popraviti, kar se je popraviti dalo, z objemom, kako je potem vodila njegovo roko v svojo notranjost, kako se je pozneje še večkrat v zadregi nasmehnil, kako je lahko prvič tako nerodno pogrešil.

Ob takih bi nekoč pomislil, da jo je v posest dobil kak zlodej, zdaj pa sluti, da iz nje ne govori nobena nečista sila, ne, da govori samo ona, kot da mu hoče sporočiti, da je živa, še vedno živa, da je – nekako, tega ni najbolje razumel, ampak občutek mu je tako pravil, tako jo je doživljal, tako čutil – svobodna. Naenkrat so bile njena kamra, kuhinja in dnevna soba velike, njeno kraljestvo tukaj in zdaj, in čeprav je izginjala pred njegovimi očmi, je bila povsod navzoča. Z vse manj besedami je povedala vse več:

- »Hvala ti za vse ...«
- »Bodi pogumen ...«
- »Kdor je dober, bo razumel ...«
- »Kdor ni, bo vrgel kamen ...«
- »No, ne drži se tako resno ...«

Ja, potem, ko ji je prikimal, se je spremenila, postala je takšna. Nekoč bi pomislil, da nemarna, ker ni nemudoma pospravila posode. Zdaj spremlja s pogledom njene ustnice, da si bo zapomnil vsako spremembo, da bo slišal vsak zlog. Poslušaj jo zbrano, kot da bo razkrila skrivnost vseh skrivnosti, morda kak sholastični dokaz, morda kako nerazumljeno mesto

v neštetokrat prelistani in brani knjigi. Ona pa ga skoraj vsak dan preseneti. Kot da ji je šele svoboda dala tudi pogum, da ga osupne, da ni več siva miška v sivo oblečena, ne. Včeraj, predvčerajšnjim mu je skoraj izpadla čeljust, ko je rekla, tako je slišal, bil je prepričan, da je slišal, da je rekla na ta svoj novi način, komaj slišno, počasi, kot da prihajajo besede iz oddaljenih globin, da ji je žal, da se nista poročila. Pa saj ji je neštetokrat povedal, da se ne bo nikoli poročil z njo, nikoli. To ji je najprej povedal kot pojasnilo, pozneje kot opravičilo, a ni razumela.

Pogosto je ponavljala, da so ljudje na svetu zato, da se imajo radi, da vzgajajo otroke, da jih gledajo, kako rastejo, in potem, na stara leta, kako se otroci njihovih otrok kobacajo. Da je to zadnja priložnost, da narediš kaj dobrega za svet, zadnja, da popraviš napake. Onadva sta to priložnost zamudila, zdaj ni več kaj popravljati, zdaj potrebuje njegovo pomoč, dokaz ljubezni, ki jo bo rešila in hkrati pogubila. Take je govorila. Že takrat bi jo moral napoditi, vendar tega nekako ni mogel. Pozneje je poskušal zveneti bolj odločno, bolj možato, češ, tako je, tako mora biti, tako je prav, in v tistih dneh je postavljala krožnike na mizo nekoliko trše. Ženska, je pomislil, zameril pa ji ni. Potem so tisti dnevi prešli, potem se je unesla in spet je bilo vse, kot je prav: mirno in spokojno, do naslednjic.

Včasih ji je poskušal pojasniti z argumenti. Toda vsakič znova je opazil, da ga je zelo hitro nehala poslušati. Govoril je bolj sebi, zidovom, ne pa ušesom, ki bi poslušala, ne njej. Kot kak hvastja je trmoglavila svoj prav, nič se je ni prijelo, ne argumenti ad absurdum in ne navajanje veličin. Ne, v takih trenutkih mu ni preostalo drugega, kot da je počakal. Potrpljenje je božja mast, je rad ponavljal in zdaj je moral to ponavljati sebi. Toda tudi samemu sebi nekako ni verjel. Pa kako bi verjel samemu sebi? Takrat je kipnila v njem nejevolja in nemalokrat si je dal duška, da je s kuhinjsko cunjjo speštal kako muho. Njegov Oprosti je bil sicer namenjen crknjeni muhi, vendar ga ta zagotovo ni slišala. Je pa njegov Oprosti slišala ona, ki ga je sprejela tako, da je nekoliko manj ropotala, da jima je skuhala kavo, da je kavi priložila časopis.

Toda vse to je bilo nekoč, nekoč. Ko je rekla včeraj, da ji je žal, da se nista poročila, je bilo drugače kot poprej. In njega je drugače stisnilo. Previdno jo je vprašal, da ji ja sporoči, da jo je slišal, da jo razume, da jo res razume:

»Žal ti je?«

»Meni tudi ...«

»Ja, meni tudi ...«

»Ne vem, ravnal sem v veri, da delam prav ...«

V hipu, ko je rekel to, se je ustavil, celo zmrazilo ga je. Je res verjel, da je delal prav? Je prav, da si je izbral lažjo pot? Zakaj si ni izbral težje? Zakaj je izbral udobje namesto sramote, zakaj laž namesto resnice, zakaj varnost namesto križev in težav? Zakaj se je pretvarjal, da ne sliši šepetalcev, zakaj jim ni prikimal in naredil, kar bi bilo prav? Zdaj je prepozno, je pomislil. Je res prepozno? se je vprašal. Kako bi bilo videti, če bi po vseh teh letih priznal, zdaj, ko je šepet potihnil in ko se je vse nekako umirilo? Je zdaj pravi trenutek, da vrže kamen v ribnik, sebe pa v babji mlin čenč in ogovarjanj? Je sploh kdaj pravi trenutek in je za to vsak trenutek pravi? Je zdaj pravi trenutek, naj pade pred njo, naj obleži na tleh, ponižen pred njo in hip pozneje ponižan od vseh, ki ga danes spoštljivo pozdravljajo? Ja, tako je sanjaril, tako se je izgubljal v mislih in se smilil samemu sebi, tako ji je prikimal, kot da se strinja z njo, hkrati pa se je slepil, da bo nekaj naredil. Še nekaj.

V takih trenutkih mu je nekdo prišepetaval, naj ne nori, da je to, kar bo naredil, preveč, ne dovolj, preveč, naj ne bezlja, da so dnevi na Zemlji še kako natančno odšteti in da jih ne more razmetavati, kot bi ga pičilo. No, končalo se je tako, da je klečal pred njo, da ji je nataknil mamin prstan, da ji je rekel Da in Dokler naju smrt ne loči ter vse, kar sodi zraven. In tako sta se v tistih dneh poročila večkrat. Oziroma on se je pogosto spomnil njenih besed in se vsaj tolikokrat zatekel v sanjarije, nemalokrat pa slišal Dokler vaju smrt ne loči ...

Vedno se ni mogel zateči v svet za spuščeni vekami. Ko je izrekla svojo prošnjo, že ne. Pozneje je pomislil, da je prav pripravila teren zanjo. Počutil se je ljubljenega, hkrati pa je imel občutek krivde, ki ga imajo ljudje, ki bi morali nekaj pomembnega narediti, pa tega niso storili. Toda ni ga razjedala samo krivda. Kamor koli je pogledal v tistih dneh, se mu je zdelo, da je odpovedal. Tudi na bratovo pismo še ni odgovoril. Misel, da bi obiskal brata in njegovo družino, mu ni bila ljuba. Še predvčerajšnjim bi se bratovega pisma razveselil, zdaj pa ni prav vedel, kaj naj z njim. Mu naj napiše, kaj ji je obljubil? Naj mu napiše, da se bo oglasil enkrat pozneje, pa čeprav bi že med pisanjem vedel, da tega pozneje nikoli ne bo. Naj se pomiri z bratom na daljavo in se izgovori na zdravje, na počutje? Če ne prej, bi brat čez dan, dva dojel, da se mu je zlagal. Kakšno slovo! Pišeš bratu in ga povabiš na obisk, on pa se ti zlaže, še zadnjič v življenju te izda. Pa tak brat. Ne, podoba mu je neprijetna in zato pusti pismo ležati na pisalni mizi, kot da bo čas odgovoril na zadrego, ki traja. Kako čudno, naenkrat je v njegovem življenju toliko dilem brez rešitev in vprašanj brez odgovorov. Še včeraj je bilo vse na svojem mestu, zdaj pa je vse drugače. Morda pa je bilo njegovo

življenje prej ena sama laž in je to zdaj resnica njegovega življenja. Da bi se najraje umaknil v poltemni kot. Ničesar več ne potrebuje, niti miru za priprave. Samo da ... Ničesar več, ha. Želi si trenutkov bližine, ki se izteka. Želi si harmoničnih trenutkov, nevidnega miru, drobnega nasmeška, želi si... Te drobne želje se mu izpolnjujejo in hkrati odmikajo. Edina gotovost, ki jo ima, je njena močna volja v njenem šibkem telesu. Kar ustrašil se je, ko je šel ponoči na stranišče in jo je videl, kako sedi v kuhinji, zbrana, jasna, umirjena, in pije čaj, šipkov, verjetno. Nasmehnil se ji je in ona se je nasmehnila njemu.

Nekaj ur pozneje, bil je že dan, ji je nesel kavo s kruhom v posteljo. Celo večnost je trajalo, da jo je pojedla, potem pa je bila spet nekoliko navihana in nekoliko čudna. Kako mu je bilo neprijetno, ko mu je pripovedovala, kako je brala v reviji v frizerskem salonu, kako ... Tu se je ustavila. Pomislil je, da ji je nerodno in da ji mora pomagati, zato je poprijel besedo ... Kako ... Šele pozneje je dojel, da mu je hotela pomagati s premolki, mu dati čas, da je vdihnil, zaslutil, razumel. Kako ... lahko ... moški ... Pustila ga je, da je nekoliko ugibal, da se ji je celo nasmehnil, češ, povej. Toda začuda je ona dosti lažje pripovedovala o članku, kot je on lahko poslušal. Ko jo je poslušal, ga je še kako motil neudoben rob postelje. Seveda pa ga v resnici ni motil rob postelje, toliko je že bil pošten do sebe. Poslušal jo je, kako lahko moški popelje žensko ... tu se je spet ustavila, kot da ji je nerodno, kot da ga vabi, naj dopolni začeto. On je predvsem prikimal, na takšne besede ni bil navajen, še sreča, da so prihajale iz njenih ust, iz ust, ki jih je poznal in ki so mu bile drage, del njega in njegovega življenja. Če bi mu kaj takega pripovedovala katera druga, bi se najverjetneje vdrl v zemljo, pred njo, ki je utrujeno ležala na postelji in ki je govorila o ženski želji, kot da govori o sorti jabolk ali o založenih naočnikih, pa je bil nekako varen, saj je samo pripovedovala o članku, ki ga je nekoč, kdaj že, brala v frizerskem salonu, zdaj pa se je spomnila na prebrano in mu pripoveduje o stvareh, za katere je morda slutil, da obstajajo, toda kaj in kako, tega ni vedel, ne, nikoli je ni tako dobro spoznal. Ona pa je še kar pripovedovala o članku, počasi, dodajala je nove drobce, previdno, kot da ga želi zaščititi in mu dati dovolj časa, da se odloči, pripovedovala mu je o njuni poročni noči, tako da se je čudil in vendar molčal, dala mu je ves čas, ki ga je potreboval, da se je odločil, da poskusi, česar ni poskusil nikoli.

Na ozki postelji se ni najbolje znašel, toda to je bila še sreča. Če ga ne bi ovirala stranica in leseni naslon na dnu postelje, bi imel več prostora, ne bi čutil utesnjenosti, morda bi se izgubil v svojih mislih in bi se manj posvetil ... posvetil čemu, je iskal besedo. Tako pa je bil še kako zbran, ko

se je bolj ali manj spretno namestil in pazil, da ga rob postelje ni preveč žulil in da ni preveč rinil v naslon. Nekako se je počutil ujetega, pravzaprav nikamor ni mogel, na njegovi desni je bil zid, tako da je naenkrat iskal ravnovesje s prostorom okoli sebe, predvsem pa si je ponavljal v sebi Previdnost je mati modrosti. Toda kakšne modrosti neki, mar življenjeja? Kaj počne in kaj bo storil, za kaj se poskuša odkupiti in kaj popraviti, koga odrešiti? Sebe? Nekako je vedel, da so to prevelike besede zanjo in da bi se jim smejala, če bi jih omenil na glas. Mati modrosti? Koga je v tistih dolgih trenutkih, ko je spoznaval, kako diši ženska, s katero bo preživel svoje življenje, zanimala mati modrosti. Zanimala ga je izkušnja tistega trenutka, njeno dihanje in njena roka, ki je stisnila njegovo rame. Se je to res zgodilo, res diha drugače? Vsake toliko je predahnil in še bolj prisluhnil njenemu dihanju. Ja, si je prikimal v brado, drugače diha. To je bilo največ, kar je pomislil o njenem dihanju. Ne, drznil bi si še kaj več pomisliti o njenem že nekoliko krajšem dihanju, toda kot da ni želel z mislimi zagrabiti njenega odziva, kot da bi ga umazal, kot da bi ji ga ukradel. Tako je samo nadaljeval in nadaljeval. Učil se je sproti, in ko je rekla Ne, ne, tako kot prej, je takoj slišal in takoj razumel. Nadaljeval je in počasi, počasi začutil njen nemir, ki se je širil tudi vanj, se stopnjeval, tako da je imel v nekem trenutku celo občutek, da ne rine on vanjo, ampak ona vanj, da se ga je oklenila in ga ne bo spustila. Tako ukleščena jo je vonjal iz največje bližine, vonjal je sivko, ki jo je vedno položila med perilo, vonjal je ... ni vedel, kaj vse. Toda tuji vonj mu je bil všeč; pozneje se ne bo takoj umil, vonj ga bo spremljal čez dan in še večkrat izvabil iz njega nasmešek zadovoljstva. V tistih zgoščeni, polnih trenutkih se je zavedel svojih čutov, skoraj je obžaloval, da je tolikokrat v življenju nekaj tuhtal in rezoniral, pa preredko okušal svet z jezikom, ustnicami in prsti, ga ovohaval in mu prisluškoval. Njen drget ga je odvrnil od skoraj obžalovanja, tako da se je nasmehnil in se spet zagnal, umaknil, nadaljeval še intenzivneje, da ga je skoraj zdrobila. Kako malo vem o življenju, je pomislil, nato pa se je v mislih zahvalil. Tiha zahvala je bila premalo; zmotal se je iz odeje in se na glas zahvalil. Ona se mu je zahvalila ... ne, ne z besedo, ne s pogledom, drugače ...

Pozneje ga je zdramila. On se je previdno vrnil k jutranji kavi s kruhom. Ji je bila kava všeč, je bila presladka, je bilo kruha preveč? Verjetno jo je želel še kaj vprašati, kaj povedati o trenutkih po kavi, vendar se ni premaknil dlje od kave. Ona je najverjetneje čutila njegovo zadrego, vendar mu ni želela pomagati, vsaj ne tako, kot je upal, da mu bo. Niti za korak mu ni prišla nasproti. In ko se je on vrtel skoraj na mestu, da bi jo nekako zvilil od dogovorjenega, je bila neomajna.

»Nekaj sva se odločila.«

»Nekaj sva se odločila,« ji je pritrdil.

»Jih imaš?«

»Imam.«

Nikoli si ni predstavljal, da bo tako. Da se bo tako izteklo njuno življenje. Nikoli. Vsa življenjska energija, ki jo je imel, se je porazgubila. Kar koli je rekel, je bilo izraz nemoči. Ona je v glavnem molčala, toda njene misli so bile nedvoumne, kot da bi bile vklesane v kamnite plošče. Toliko o njej: niti za milimeter se ni premaknila, dogovorila sta se, sporazumno, kar je dogovorjeno, je v zemljo zakopano, ni imelo smisla, da bi jo popravljaj, na nebu je zapisano, obljubil ji je in naj obljubo drži, obljuba ni nekaj abstraktnega, ni je dal nečemu odmaknjenemu in votlemu, dal jo je njej, ki mu je dala svoje življenje, on pa ni nikoli res delil svojega življenja z njo. Da je to edina priložnost, ki mu jo da, naj bo mož beseda, če že ni njen mož, naj ji da, kar je našel, ne zanimajo je podrobnosti, samo da bo mimo, da nikoli več ne gre v tisto grozno zgradbo, kjer ljudje ležijo na hodnikih in umirajo, kjer ljudje v belih haljah sprašujejo ležeče Kako je danes, pri tem pa jih zanima vse drugo, samo njihov odgovor ne. Tako so njene besede prehajale v odločenost, dobesedno čutil je njene misli, ničesar mu ni povedala in vendar mu je vse sporočila, z redkimi besedami in s pogostejšimi zamolki, z neomajnostjo svojega krhkega telesca.

Z leti se je naučil, kdaj ima njegovo vztrajanje smisel in kdaj ne. Lahko bi poskusil in se zlagal, lahko bi rekel, da jih nima. Lahko bi rekel, da jih ni našel. Lahko bi rekel, da jih je založil. Toda, vedel je, o, kako je vedel, da bi prepoznala njegovo laž, da bi mu pomagala, da jih najde, da izpolni obljubljeni. Da izpolni obljubljeni – čutil je, da ima samo to smisel, naj je to še tako proti vsemu, kar so ga učili in kar je učil druge. Kar je mnogim narobe, je po njenem in zato tudi po njegovem. Prikimaval je in odkimaval hkrati, čeprav je vedel, kako se bo končalo. Da bosta popila še popoldansko kavo, da bosta kot tako pogosto zadnje čase preskočila večerjo in da bo nekaj časa v kopalnici.

Ob kavi ga je vprašala Kaj bodo rekli ljudje. Ni pomembno, je odgovorila na svoje vprašanje. Se bodo zgražali, je vprašala. Je to vprašala zato, da bi ga še zadnjič preizkusila, ali pa jo je morda res skrbelo, kaj bodo rekli redki daljni sorodniki in mnogi sosedje? V odgovor je stopil do kredence in iz nje vzel škatlico. Z naslednjim odgovorom jo je prehitel, iz Trsta, je rekel. Ona pa je že bila dlje, že nekje po koncu. Kaj misliš, je rekla, bodo časopisi in televizije grdo govorili o nama, o meni in tebi?

Pri srcu ga je zmrazilo. Seveda, to je bil težji del zgodbe. Kaj bo po tem, kako naj pojasni ljudem, kaj bo z njim? Zato je poskušal pregnati tesnobo

in je njeno vprašanje obrnil na šalo. Ah, pa televizije in časopisi, naj se samo spomnijo nesrečnega ravnatelja. Morda pa bo kak mlad pisatelj o nama napisal ljubezensko zgodbo, morda naju bo primerjal z Dafnisom in Hloo, morda z Romeom in Julijo, se kar ni mogel ustaviti. Toda njegovo pametovanje ji ni bilo povšeči. Čeprav je bila krhka, že kar senca sence, kot da je že zaužila drobne reči, je imela neomajno voljo. S skoraj odločnimi koraki je odšla v kopalnico, on pa je mlahav obsedel v kuhinji. Slišal je vodo v kopalnici, potem je bila dolgo tišina. Za hip ga je skoraj premagala radovednost, da bi jo povprašal, kaj vendar počne tako dolgo, potem pa se je skoraj osramočen zadržal. Naenkrat je čas obstal in nikamor več se mu ni mudilo: naj bo ves čas tega sveta v kopalnici, naj se umiva, kolikor se želi, in ureja. Toda njegova želja ni bila uresničena. Takoj ko se je premagal, je odprla vrata in se počasi odpravila v svojo kamro. Takrat se je zdrznil, natočil kozarec vode in s škatlico stopil za njo.

Ko je stopil v sobo, je že ležala v postelji, pokrita z odejo. Njena kamra je bila zdaj drugačna kot zjutraj. Dan se je naglo bližal koncu, ki je bil zjutraj še nekje daleč, zdaj ga je čutil v rokah, v težkih nogah, v prsih, v grlu ... Videla je njegovo slabost in ga z nasmeškom povabila bliže. Oboje, škatlico in kozarec, je odložil na nočno omarico. Tako sta bila skupaj ob iztekajočem se dnevu. Govorila sta bolj malo. Ona se mu je vsake toliko spodbudno nasmehnila, on je sedel skrušeno na robu postelje. Pomislil je, zakaj ji ni priskrbel širše postelje? Se je bal, da ga bodo ogovarjali? Je mislil, da je njuna ljubezen kaj manj prepovedana, če se dogodi na ozki postelji? Je kdaj pomislil, ali ji je udobno? Je preveč razmišljal o nepomembnih rečeh in premalo o najpomembnejši na svetu, o njeni sreči?

V tistem trenutku je zardel: na sebi je čutil njen pogled, on pa se je spet ukvarjal s samim sabo. Nasmehnila se mu je in za hip je pomislil, da je soba, ki jo je razsvetljevala brleča žarnica, nekako bolj svetla. Vedel je, da to ni možno, vendar ga občutek ni zapustil. Vrnil ji je nasmeh in prikimal. Odprl je škatlico in ji ponudil nekaj tistih reči ter kozarec vode. Popila je prvo, drugo, tretjo, četrto, peto, šesto, sedmo, osmo, popila jih je pridno kot deklica, ki jemlje zdravila in bo zato kmalu ozdravela. Popila je še deveto in deseto, dovolj, več kot dovolj, je rekel prodajalec šepetaje, on pa je samo prikimal. Potem je položila glavo na blazino, on pa se je sklonil in jo poljubil. Potem je sedel na neudobnem robu postelje, jo držal za roko in čakal, da je zaspala.

V hiši je bilo tiho, še tiktakanje ure je utihnilo in čuden mir je legel na svet. Naenkrat je bilo vse drugače: postaral se je, hiša pa je bila še večja in neskončno prazna. Stopil je v kuhinjo in pomil skodelici od popoldanske

kave, krožnička in žlički. V delovni sobi je napisal pismo bratu. Začel je z Dragi Tone, končal pa z Oprosti. Potem je za nekaj minut postal v kopalnici. Je tam iskal sledi njenega življenja? Umil si je zobe, se počesal in skrbno pospravil za sabo. Potem ga je pičilo in je pometel kuhinjo, spalnico, delovno sobo, predsobo; med pometanjem se je nasmehnil. Nikoli ga ni videla pometati, nikoli ga nihče ni videl pometati in nikoli ga nihče ne bo. Zakaj pometa? Da bo jutri zjutraj ali jutri popoldne čisto? Da ne bo nihče rekel, da je bila nemarna, površna in da je zagotovo vsega ona kriva? Da očisti madež, ki ga je čutil nekje v sebi, na sebi?

Ko je pometal, je že vedel, kaj bo še naredil. Stopil je k vhodnim vratom in jih odklenil. Da jih ne bodo razbili, je prikimal. V kamri ga je prešnilo, da je ni pometel. Skoraj se je že obrnil, ko si je odkimal in se ji nasmehnil. Nasmeh mu je vrnila. Še več, pomirila ga je. Ni se več čudil svetlobi in njegovi prsti se niso več tresli, ko je počasi jemal reči iz škatlice in vsako posamezno poplahnil z drobnim požirkom, kot da bi ga bilo strah, da mu bo zmanjkalo vode. Toliko strahov in tako ozka postelja, je še pomislil, ko je legel k njej. Čutil je rob postelje pod sabo, vendar ni več negodoval. Morda je v predsnu zaslišal glas, morda si je umišljal, morda je že zablodil, tako da si najverjetneje nikoli ni razjasnil, čigav glas je bil, kdo jima je morda rekel ... dokler vaju smrt ne združi ... Kar je slišal, ga je pomirjalo. Zaspal je mirno in prehitro, da bi čutil, kako se je zmerom ozko ležišče razširilo v poslej široko zakonsko posteljo.